

Tristan és Isolda

VIII. Tristan lovaggá avatása

- Így tehát Tristan és Rual
a dolognak okosan nekiáll,
hogy együtt érjenek cél.
4550 Szereztek köntöst, páncélt
– míg harminc nap sem telik el –,
amennyit majd harminc lovac visel,
aki aztán kíséretül
nemes Tristan mellé kerül.
4555 Ha ruhájukról bárki kérdést intéz:
a ruhák díszé ki hogy s mint néz?,
milyen az összeállításuk?,
akkor sokáig nem töprengnek. Lássuk:
azt mondom, mit a hagyomány beszél!
- 4560 És ha mégis eltérek tőle,
javítson ki a hallgatóság,
szavában több legyen megbízhatóság.
A ruhájuk pedig úgy készült,
hogy rajta négyféle dísz ült,
4565 és azok közül mindegyik
magában is ékeskedik.
Az egyik volt a lelki nagyság,
a másik a kedély-gazdagság
a harmadik a józan ész,
4570 mely őket eggyé szabni kész,
a negyedik a nemes érzület,
mely összevarrja a többieket.
Négyen, ahogy sorjába jöttek,
derekasan együttműködtek.
- 4575 A lelki nagyság követelést támaszt;
a kedély-gazdagság megadja ám azt;
az ész mintát rajzol s kiszab;
az érzés varr – s kész a ruhadarab,
s minden fölszerelés, hozzávaló,
4580 díszes lópokróc, lobogó,
minden lovagi készület,
mely csak lovagot megillet.
Ami paripát és vitézt
lovagnak mutatkozni kész’t,
4585 az olyan pompás volt, olyan
díszes, hogy mondom komolyan:
ilyesmit király érdemelne,
hogy lovaggá ütésekör viselje.
- Most, aki Tristant kísérendő,
4590 föl van szerelve, mint illendő.
Ezután szavamat merre feszítsem,
hogy méltóképp előkészítsem
Tristant, a nagyszerű vezért
a felavatásra, ezért
4595 mit mondjak, mit a hallgatóság élvez,
és illik is mesémhez?
Nem tudom! Mit adjak elő,
hogy ki-ki legyen örömet lelő,
s legyen szép részlet ebben a mesében?
4600 Hiszen újabban, akárcsak régen
annyi mindenki beszélt jól

a nagyvilági pompáról,
a káprázatos ékszerekről,
hogy még ha tizenkét eszem nől
4605 miből pedig csak egy van nálam,
s ha mindet egyszerre használok,
s ha ráadásul úgy adódik,
hogy tizenkét nyelvem rakódik
az egy szájamba, ami van,
4610 és mindegyikkel párhuzamosan
mondhatnám, ami számon férne ki
akkor sem tudnám, mint fogjak neki,
hogy a fényről és pompáról
beszélni tudjak olyan jól,
4615 hogy mások ne beszéltek légyen jobban!
A nagyúri díszes dolgokban
jártasak azok hosszát-szélét
úgy szétírták, agyonbeszélték,
hogy erről szólni, bármint fáradozzak,
4620 nem tudok úgy, hogy örömet okozzak.

Hartmann von Aue neve
az első: nála a mese
külső és belső alakkal,
értelmekkel és szavakkal
4625 mily szépen van festve, formálva!
Nyelvezete milyen jól eltalálja
az elbeszélés lényegét!
Mily világos, tiszta beszéd!
Minden szava, akár a kristály!
4630 Ilyen most és ilyen maradjon is már!
Szelíden közelítve az olvasóhoz,
az olvasónak épülést hoz,
s a derék szellem örömeire van.
Ki a pontos szót pontosan
4635 és helyesen megértheti,
az Hartmann von Auének engedi
a győzelmi koszorút s a babért!

De aki, mint a nyúl, csak ahhoz ért,
hogy szökdécsel s legel a szavak mezején,
4640 mint kinek nincs esze helyén,
akinek összedobált szava rút,
és áhítja a babérkoszorút,
bár nálunk sikert nem arat,
az lássa, hogy véleményünk marad.
4645 Hadd szóljunk bele mi is a döntésbe,
ha besegítünk a virágszedésbe,
melytől a babérkoszorú
dúsan virágos fonatú!
Hadd tudjuk, babért mire föl akar!
4650 Ha kell neki, jöjjön hamar,
s virágait hozzátegyél!
Virágain ki-ki észrevegye,
érnek-e annyit, hogy helyes így tenni:
Hartmanntól a babért elvenni,

4655 s odaadni az illetőnek?
De merthogy sehonnan se jőnek,
kiknek inkább kéne kapni babért,
hagyjuk csak Hartmann-nál, az Istenért!
Ne jusson annak homlokára,
4660 akinek szava nincs mosva tisztára,
beszéde nem sima, egyenletes,
úgyhogy aki becsületes
értelemmel hozzá csatlakozik,
az botlik és csatlakozik!
4665 Vad mesék kiagyálói,
zsákmányolt mesék vadorzói,
lánccal bűvészkedők, csalók,
hiszékenyeket becsapók,
kik hitvány anyagból készítenek
4670 aranyat, s kap rajta gyerek,
kik az út porából gyöngyöt csinálnak,
mit szelencéjükből kínálnak:
mi náluk árnyat ad, csupasz dorong,
nem zöldellő májusi lomb,
4675 melynek a gallya szerteágazó!
Az ő árnyuk örömet nem hozó
a vendégek szeméinek.
Bizony, hogy őszinte legyek:
őtőlük semmi boldogító
4680 nem jön, semmi szívet vidító!
Beszédük nem úgy penderül,
hogy nemes szív annak örül.
E sok vadorzó, ki meséssel trükköz,
jól tenné, ha történetükhöz
4685 magyarázót is mellékelne,
mert föl nem fogja azt az elme,
míg hallja vagy látja a szöveget.
Nem szánhatunk rá időt eleget,
hogy keressük, hol a kommentár,
4690 mit egy fekete varázkönyv elénk tár.

Van, ki színeket jól kever:
a Steinachba való Bliker.
Beszédétől a szív megrebber.
Úri hölgyek hímezőkeretben
4695 készítették selyemből és aranyból.
Görög szegélydíszszel lehetne azt jól
foglaltatni körül!
A szóval bánik remekül.
Tiszta tehetségét, én úgy ítélek,
4700 varázserejű tündérek
fonogatták meg szépen,
és forrásuk vizében
mosdatták, derítették:
erejüket is beletették.
4705 Költészete, mely hárfában jeles,
két szempontból örvendetes.
Nézzük a szót és az értelmet:

e kettő hárfa hangja mellett
 újszerűen díszíti a mesét.
 4710 Nézzük a szavak mívesét,
 miközben szóhoz jut a lényeg,
 miként készül a faliszőnyeg
 művészi nyelvből szótt csodája!
 Késeit ügyesen dobálja
 4715 hajszálpontos rímeivel!
 Milyen erős enyvvel rimel!
 A sorok mintha összenőttek volna!
 Én meg vagyok győződve róla,
 hogy a betűje meg a könyve
 4720 szárnyként van a karjára kötve.
 Figyeljétek, jól nézve meg:
 szava, mint a sas, úgy lebeg!

Most választásom kire essen?
 Vannak és voltak nem kevesen,
 4725 kiknek ékesszóló és bölcs költészete.
 Heinrich von Veldeke
 nagy elbeszélő tehetségre lelt.
 Szerelemről is mily szépen énekelt!
 Tehetségét szép simára gyalulta.
 4730 Én azt hiszem, Pegazustól tanulta
 bölcsességét, oly forrásból, ahonnet
 minden bölcsesség áramol szét.
 Nem álltam vele szemtől szembe,
 de a legjobbaktól jutott fülembe,
 4735 kik vagy kortársként vagy utána
 léptek a mesterek sorába:
 szerintük az volt legfőbb tette,
 hogy az első gallyat ő ültette
 a német nyelv talajába.
 4740 Azóta kinőtt sok ága
 és rajuk az a sok virág,
 miket letép, letör, levág,
 kinek kell szép költői lelemény.
 A költészet, a költemény
 4745 olyan széles körben elterjedt,
 annyira sok irányba fejlett,
 hogy manapság minden elbeszélő
 innét vett képességgel élő:
 innen szed gallyat és virágot szépet,
 4750 vagyis dallamot és szóképet.

Csalogányból bőven akad.
 Róluk versem számot nem ad,
 mert nem tartoznak a főnti csoportba.
 Oly szóval veszem őket egy csokorba,
 4755 mellyel róluk mindig szólni fogok:
 hogy jól megy nekik a dolog,
 és hogy dalolják remekül
 a nyári dalt, melynek örvend a fül.
 Hangjuk tiszta és tetszetős,

4760 tőlük a világ örömpesős,
 a szívet boldoggá teszik.
 A világ örömtelenné aszlik,
 és teljes tompaságba süpped,
 ha szép madárszót nem hallani többet.
 4765 Ettől, ki valaha is volt szerelmes,
 lesz emlékező és figyelmes
 a szerelemre és a jóra
 és minden szívet mozgatóra,
 mely nemes szívnek örömet okoz.
 4770 Jóleső érzéseket hoz,
 meghitt érzésekkel sugárzó,
 amikor az édes madárszó
 a világnak az ő örömről beszél.
 „De most a csalogányokról mesélj!”
 4775 Mondom, ők a dolgukat értik,
 s a bánatokról, mik szívüket sértik,
 szépen verselnek és dalolnak.
 Zászlóvivőjüknek kit javasoljak,
 mióta Von Hagenau megholt,
 4780 ki az ő királynőjük volt?
 Elnémult a világ számára,
 ő, kinek ott rejtett szájába
 a legmagasabb rendű dalművészet!
 Gondolok róla sokat és merészet
 4785 (mármint, úgy értem, a daláról,
 mely igen szépen, édesen szól).
 Ennyi sok dallamot honnan hozott?
 Honnan van ily sok változat
 csodája kitermelve?
 4790 Én azt hiszem, Orpheus nyelve,
 mely minden hangot ápol,
 az szólt az ő szájából.

De mivel ő már nincsen,
 jótanács kéne, hogy segítsen.
 4795 Egy bölcs ember mondja meg végre:
 ki álljon a kedves csapat élére?
 Kinek fogad szót a sereglet?
 Én azt hiszem, a személy meglett,
 aki a lobogó nemtője.
 4800 Minden dalnok-zászló úrnője
 a Von der Vogelweide.
 Szép magas hangja, ejnye,
 hogy csendül végig a mezőn,
 mily csodásan, zengedezőn!
 4805 Mily művészien orgonál!
 Milyen sok változatot komponál!
 Ily dallam, hirdetni merem,
 csak a Citheronon terem,
 hol Szerelem Istennő honol,
 4810 s kívül-belül parancsnokol.
 Ebben az udvarban palotahölgy ő.
 Nem nyerhet jobb úrnőt lírai költő!

Ő a csalogányt eligazítja jól,
ő pontosan tudja, hol
4815 keresendő szerelmi téma.
Ő és tömérdek barátnéja
mindig csak úgy daloljanak,
hogy örömmre forduljanak
szerelmi kínjaik, ezt kérem.
4820 S hamar, hogy még én is megérjem!

Namármost, szavam emleget
művészi tudást eleget,
mit hall a tudós művelt közönség.
De a lovaggá avatásra még
4825 most sem készült Tristan elő,
s nem tudom, mit legyenek tevő.
Ettől bennem borzad a szellem,
így viszont elakad a nyelvem,
mert értelmem nem támogatja,
4830 és így marad magára hagyva.
Azt is elmondom nektek,
mi bénítja őket meg.
Nyelvet, értelmet olyasmi zavar,
mi ezeket is megkavar:
4835 ha valaki nem jól bánik a szóval,
és találkozik egy ékesszólóval,
akkor szájában válik holtra
mindaz, amit kimondott volna.
Azt hiszem, ez történt velem.
4840 Jelen volt, sőt még most is van jelen
olyan sok ékesen beszélő,
hogy nem lehetek szóval élő,
mert levegőnek érzem magamat
ahhoz képest, ahogy szól ez a had.
4845 Szavuknak oly remek formája,
hogy kényszerülve vagyok rája:
csak saját szavamra figyeljek,
s arra különösen ügyeljek,
hogy legyenek épp olyanok,
4850 mint más költemény-folyamok.
S magamnak olyan szót remélek,
mint pályatársaknál amit lemérek.

Namármost nem tudom, hogy kezdjem.
Nyelvem és eszem közül egy sem
4855 siet segítségemre, nem szalad.
Nem találom a szavamot!
Kivették mások a számból mindazt,
mi velem történetet mondaszt!
Végképp nem tudom, mitévő legyek,
4860 ezért hát olyasmit teszek,
mit még nem tettem sohasem:
segítségért esedezem
életemben először,
ahogyan szívemből előtör,

4865 a magas Helikonhoz,
a kilencszeres trónhoz,
hol az a forrás fakadó,
melyből az értelem, a szó
adománya mindig ömölt.
4870 A gazda és a kilenc házihölgy,
Apollo s a kilenc Camén,
a fülnek megannyi Szirén,
kik a tehetséget gondozzák,
kegyeiket kimérik és kiosztják,
4875 adnak a világnak belőle,
hogy legyen a forrás meregetője.
Bőven öntenek oly sok férfiúnak,
hogy énnekem cseppek ha jutnak,
azt kár volna tőlem megtagadni.
4880 S ha tényleg fognak egy cseppet adni,
hát én úgy megállom a helyemet,
ahogy költészettel csak lehet.
Ez az egy csepp, ha rám fog szállni,
nem lehet oly parányi,
4885 hogy ne segítsen rendbehozni
és rendbehozva feloldozni
nyelvet és értelmet, mindkettőt,
melyektől zavarom így megnőtt.
Szavamat ez a csepp eressze
4890 Camoenák értelmével össze,
melynek olvasztótégelyében
kell, hogy kiolvadjon, kiégjen
rendkívüli csodaszépséggé,
varázserejű képességgé,
4895 mely mint Arábia aranya!
Tehetségnek szülőanya,
az Igaz Helikon,
a legmagasabb trón,
ahonnét erednek a szavak,
4900 melyek a fülben hangzanak,
és a szívben nevetnek,
és a költeményre ragyogást vetnek,
hogy az áttetsző lesz, mint drága gemma:
ők segítsenek engem ma!
4905 Imádságomat szívleljék meg
karaiban a magas Égnek,
aszerint, ahogy imádkoztam!

De föltéve, hogy nem csalatkoztam,
és amilyen volt a kérelem,
4910 olyan költői szó jut nekem,
mellyel úgy tele van a raktár,
hogy a fülnek mindig kedves marad már,
és a szívnek, mely epedő,
vagyok zöld hárszlommbal árnyat vető,
4915 és oly egyenletesek a szóképek,
hogy mihelyt az útjukra lépek,
léptem egyengeti és tisztogatja,

az úttesten nem hagyja
 a legapróbb porszemet sem
 4920 – ilyesmit félrevessem! –,
 föltéve, hogy jár tiszta lóherén
 és ragyogó virágok tengerén,
 tehetségemből akkor sem hagyok
 – amilyen csekély tehetség vagyok –
 4925 semmiféle részt sem olyan
 célra, melyet már jó sokan
 kitűztek, és baklövés lett belőle!
 Így jobb lesz elbúcsúzni tőle!
 Ha minden erőmet, mi volna tán,
 4930 a lovag-holmikra fordítanám,
 mint sokan tettek így, ez biztos,
 és elbeszelném nektek, Hephaistos,
 az ügyes, az erős, a híres,
 a derék fegyverműves
 4935 Tristan mellvértjét, kardját
 s a lemezeket, mik lábát takarják,
 s mindent, mi szükséges lesz lovagunknál,
 a két kezével hogyan munkál
 gyönyörűen és remekül,
 4940 milyen a terv és miképp sikerül,
 merészségben milyen fáradhatatlan,
 milyen lesz a pajzson a vadkan,
 mily gonddal készíti a sisakot,
 a tetejére mint rakott
 4945 szerelmi bánat jelképe gyanánt
 tüzes nyilat, mely gyújtva bánt,
 és hogy külön-külön
 mily hozzáértéssel fogta fülön
 a készülő hadi miegymást,
 4950 és hogy Cassandra úrnőnk, meglásd!,
 a jóstehetségű trójai hölgy
 mint fáradozott és ötlött,
 képességét mint fordította arra,
 hogy Tristan ruháját megvarrja,
 4955 miután rajzolt szabásmintát,
 mint oly művészi tudás int át,
 a legjobb, ami csak telik
 tehetségétől, márpedig
 én azt olvastam, szellemét nem
 4960 egy isten csiszolta az égben:
 mindez mi egyéb eredménnyel
 járna, mint az, ahogy a sok legénnyel,
 kik Tristant kísérik az avatásra,
 elboldogultam egycsapásra?
 4965 Ha egyetértetek velem ti,
 szerintem úgy kell ennek lenni,
 biztosra veszem: vagyon s lelki nagyság,
 ha további jó dolgok támogatják,
 mint nemes érzület és józan ész – ezek
 4970 olyan jól összeillenek,
 hogy összeillőbb alig is akadna.
 Így Hephaistos és Cassandra

soha lovagot föl nem szerelt szebben,
 mint gyönyörködhetünk ezekben.
 4975 Minthogy e négy szerfölött szép dolog
 minket vezetni fog
 egy szerfölött szép lovaggá-ütésre,
 ráruházzuk, nem késve,
 Tristan barátunkra mind a négyet.
 4980 Fogják kézen avégett,
 hogy fölszereljék nekünk az ifjat.
 Módot ennél nem tudok jobbat.
 Mindene szép legyen és divatos!
 A társak holmija hasonlatos
 4985 módon legyen szép!
 Vezessék ők Tristant ezenképp
 az udvarba és a pástra.
 Rá is, akár az összes társra,
 ugyanaz a holmi kerüljön!
 4990 Ugyanolyan fényesre sikerüljön!
 Mármint oly öltözék, úgy értem eztet,
 melybe emberi kéz öltöztet;
 nem szólok velünk született ruháról,
 mely származik a szívkamrából,
 4995 s melyet úgy hívunk, hogy: előkelőség;
 ez lelket emelő erősség,
 ettől test-lélek tökéletesedik.
 Ezt persze más mértékben viselik
 a társak, mint a csatlósnép ura.
 5000 Bizony Isten, az a lelki ruha,
 mely a nagyratörő, jeles
 Tristan által viseletes,
 az magatartást, méltóságot tekintve
 ékességgel volt telehintve.
 5005 Erényre, erkölcsre néző tekintet
 látja, hogy ebben ő mindenkin túltett.
 Pedig ha nézzük azt a ruhát,
 mit emberkéz készít s ad át,
 különbség nem lesz látható.
 5010 A méltóságteljes parancsoló,
 mint a többi, viseli ugyanazt.
 Kit nemes méltóság magaszt,
 Parménia oltalmazója
 és minden hozzátartozója
 5015 a székesegyházba így megyen,
 hogy a szentmisén résztvegyen.
 Ott egyházi áldásban részesül
 ő és fegyvere jelesül.
 Marke is unokaöccsével tartott:
 5020 Tristanra csatolta a kardot;
 sarkantyút adott a királyi kéz.
 ”Öcsém, Tristan” – szólt –, „idenézz!
 Most, hogy kardodra áldás van adva,
 és te lovaggá vagy avatva,
 5025 gondolj rá, hogy ennek értéke nagy,
 s azt is gondold meg, te ki vagy.

Származásodat, az előkelőt,
 mindig tartsd a szemed előtt!
 Légy szerény, légy egyenes lelkű,
 5030 légy erkölcsös, légy jó neveltű!
 A szegényekhez mindig jó légy!
 Gazdaggal szemben rangodhoz méltó légy!
 Ápold és tartsd jó karban tested!
 A nőket mindig tiszteljed, szeressed!
 5035 Légy megbízható, bőkezű
 s ily dolgokra mindig figyelmező!
 Amit mondok, nagyon komoly:
 nem illik jobban arany, sem coboly
 dárdához és pajzshoz, mint e két jószág:
 5040 bőkezűség, megbízhatóság!”
 A pajzsot neki e szókkal átadta.
 Megcsókolta, és: „Öcsém” – így biztatta –,
 „Isten adjon hatalma által
 szerencsét is a lovagsággal!
 5045 Légy úriember, légy jókedvre friss!”
 Tristan a társaival maga is
 olyan módon cselekedte,

mint a nagybátyja övele.
 Adott pajzsot, sarkanyút, kardot.
 5050 A társak szeme elé tartott
 oly tanítást, melyben három erény:
 légy megbízható, bőkezű, szerény!
 Aztán már nem vártak sokat:
 kezdték a csoportos vívásokat,
 5055 ebben ti biztosak lehettek.
 Hogy a páston ők miképp tülekedtek,
 mint döfködött sok kelevéz-fa,
 és abból mennyi tört derékba,
 azt majd megmondják az apródok:
 5060 ők a törött fákat elhordók.
 Annyi sok csoportos vívás esett:
 nem kiálthatom ki az összeset.
 Egyvalamire készen állok,
 ilyesmit szívesen csinállok:
 5065 készen állok remélni mégpedig,
 hogy hírük minden téren öregbedik,
 s hogy Istentől jut nekik a lovagság
 mellé méltó lovagi elfoglaltság!

Márton László fordítása

{Jegyzetek, 4547–5068. sor}

Cím. A Reinhold Bechstein adta fejezet-cím így hangzik: „Tristans Schwertleite”. A középfelnémet „swertleite” a lovaggá ütésnek felel meg, de szó szerint az új lovag felövezését, kardjának ünnepélyes felcsatolását jelenti.

4564. négyféle dísz: a ruhák és az ékszernek allegorikus megjelenítése gyakori volt a középkori költészetben. Az ilyesfajta jelképség az egyházatyák munkáira vezethető vissza.

4567. Az alábbiakban a lovagi eszmény kulcsfogalmait következik. Lelki nagyság: „höher muot”, körülbelül a régi magyar költészetből ismerős vitézségnek, virtusnak felel meg.

4568. kedély-gazdagság: „vollez guot”; vagyoni gazdagságot is jelenthet, így szerepel pl. a 4967. sorban.

4569. józan ész: „bescheidenheit”; okoságot, bölcsességet, bölcselkedő verses gnómákat, sőt ezekből összeállított gyűjteményt is jelent.

4571. nemes érzület: „höfscher sin”, tkp. 'királyi udvarhoz méltó érzület'.

4618. szétírták, agyonbeszélték: figyelemreméltó Gottfried ódzkodása a lovagi költészet nyelvi-gondolati kliséitől. Abban, ahogy a költő itt is, máshol is hangsúlyozza képességeinek korlátozott voltát, erős ironia érződik.

4621. Az itt kezdődő terjedelmes, kereken 200 sornyi kitérőt a szakirodalom „költő-revü” vagy „kortárs költők seregszemléje” néven tartja számon. Sokan inentől számítják a német irodalomkritika kezdeteit. Gottfried itt – ízléspreferenciáinak hangoztatása és némi személyeskedés mellett – azokat a költészettel kapcsolatos gondolatait mélyíti el és szövi tovább, melyeknek a prologusban már hangot adott. A *Tristan* költő-seregszemléjével a magyar olvasó az *Énekelj, arany-madár!* című antológia lapjain találkozhatott (Bp., 1960), Weöres Sándor kiváló átültetésében. A személynevek írsakor, eltérve a középfelnémet szövegtől, az irodalomtörténetben meghonosított formát választottam. – Hartmann von Aue, az eredetiben „Hartman der Ouwaere” (1168 körül született, 1210

után halt meg): Gottfried egyik példaképe. Lírájánál fontosabbak elbeszélő költeményei, az Artus-mondakörből merített *Iwein* és *Erec*, valamint a *Gregorius* című verses legenda (Thomas Mann *A kiválasztott* című regényének egyik fontos előzménye) és *A szegény Heinrich* című verses erkölcsi példázat.

4624. értelmekkel és szavakkal: „mit worten und mit sinnen” (így, többesben). Gottfried a belső és a külső forma, az „uzen” és az „innen”, a „wort” és a „sinn” harmóniáját az írói munka legfontosabb célkitűzésének tartja.

4638. mint a nyúl: Gottfried az itt következő költőt nem nevezi néven, de majdnem biztos, hogy a *Parzival* szerzőjére, Wolfram von Eschenbachra gondol, aki kortársa volt: 1170 körül született és 1220 után halt meg. Az ő nyelvi furcsaságokban tobzódó, bizarr költészetét Gottfried épp az említett harmónia hiánya miatt utasítja el, ugyanakkor személyes ellenszenvét sem leplezi.

4639. szavak mezeje: „wortheide”, antikvitásig visszamenő toposz. Vele kapcsolata

tos a ma is élő, de ma már pejoratív értékű „szóvirág” kifejezés.

4665. Vad mesék kiagyaloí: „vindaere wilder maere”. A „vindaere” szó szerint ’kitaláló, megtaláló’, tkp. ’költő’ vagy ’kóhóló’. A mai értelemben „eredeti”, vagyis igazolt hagyományra vissza nem vezethető történetek kitalálását a középkorban eltévlyedésnek tekintették. A „wild” vagyis ’vad’ szó jelentése lehet ’bizarr, meghökkenítő, zűrzavaros’ is.

4666. láncsal bűvészkedők: Gottfried az eróművészek preparált vasláncára gondol. Eszerint a meg nem nevezett költő úgy állítja be magát a hiszékeny közönség előtt, mint aki vasláncokat képes szagatni (nyelvi) erejével.

4672. szelence, „bühse”: talán duplafenekű bűvész-szelence. Mélységes megvetéstről tanúskodik, hogy Gottfried a pályatársat a mutatványosokhoz és a bűvészekhez hasonlítja.

4690. fekete varázskönyv, „swarzez buoch”: Gottfried nemcsak kigúnyolja a zűrzavaros nyelvezetű költőt, hanem (igaz, félig-meddig tréfásan) fekete mágiát is megvádolja. Elképzelhető, hogy a célzás Wolfram művének egy részletére vonatkozik:

„Kyot mester, vers híres ura
Toledóban még talált vala
egy kallódó arab szöveget,
mely az ügy eredete lehet.
Először tanulnia kellett
titkát sok idegen jelnek.”

(Parzival, 453. 11–16.,
Tandori Dezső fordítása)

4692. Bliker vagy Bliigger von Steinach (XII. szd. 2. fele): két strófája maradt fenn, összes többi műve elveszett, így az az elbeszélő költemény is, melyet Gottfried az alábbiakban úgy dicsér, hogy közben ki is figurazza.

4705. hárfában jeles: vagyis nagyrészt hárfakisérettel előadható, elbeszélő költeményeket írt.

4709. újszerűen díszíti: „in vremedem príse”, szó szerint ’idegenszerű cicomában’, ám ezt Gottfried dicséretnek szánja.

4714. Késeit ügyesen dobálja: ellentétben a föntiekkel, Blikert késdobálóhoz hasonlítani legalábbis kértelmu dicséret, főleg, miután Gottfried az előző költőt bűvésznek és mutatványosnak nevezte.

4719. betűje meg a könyve: „buoch unde buochstabe”. A szójáték magyarul nem

adható vissza. A „buochstabe” szó szerinti jelentése ’könyvpálcika’; a kódexbe írt latin betűket nevezték így, ellentétben a fába vagy kőbe vésett rúnákkal.

4726. Heinrich von Veldeke (a XII. szd. közepe és a XIII. szd. eleje között élt): németalföldi költő. Az irodalomtörténet, akárcsak Gottfried, a XIII. századi német nagyepika alapító mesterének tekintti. Főműve az *Eneide* című eposz, mely egy ófrancia Aeneas-regény átdolgozása.

4727. elbeszélő tehetség: utalás az említett eposzra.

4728. énekelt: utalás Heinrich von Veldeke szintén jelentős lírai életművére.

4743. lelemény, „vund”: összefüg a 4665. sorban említett ki- vagy megtalálókkal.

4746. sok irányba fejlett: az ige olvasata bizonytalan, némely kéziratokban „geleitet”, máshol „zeleitet”. Ez utóbbi esetben a verssor a költészet elkorcsosulásáról, rossz irányba haladásáról szólna, ami nem áll összhangban Gottfried gondolatmenetével.

4751. csalogány: a lovagkori szerelmi líra művelőiről, a Minnesängerekről van szó; Gottfried, úgy látszik, nem sokra becsülte őket. A középfelnémet „nahtegale” ’csalogány’ szó nőnemű, ezért Gottfried a lírai költőket következetesen nőnemű személyes és birtokos névmással emlegeti, ezzel közvetve azt is kifejezve, hogy költészetüket nem tartja férfiasnak. Az ebből adódó iróniát, helyenként maró gúnyt a fordítás csak kevéssé tudja érzékeltetni.

4758. nyári dal, „summerwîse”: jelenti egyrészt a csalogány májustól hallható énekét, másrészt a korabeli német líra egyik műfaját. A Gottfriednél valamivel fiatalabb Neidhart von Reuenthal pl. egész életművét két részre, téli és nyári dalokra osztotta; előbbi a – magyar olvasónak ismerősen hangzó – „kesergő”, utóbbi a „boldog” szerelemről szól. Gottfried azt kifogásolja, hogy a Minnesängerek nem tudják egyszerre, egymás mellett megszólaltatni a keservet és a boldogságot.

4574. „De most...”: a verssor értelmezési nehézségeket okoz. A Friedrich Ranke által beiktatott idézőjel látszik a legjobb megoldásnak: eszerint egy (fiktív) hallgató közbeszólásának engedelmeskedve, Gottfried mégiscsak beszél a csalogányokról, noha a 4552. sorban kijelentette, hogy ezt nem fogja tenni.

4779. von Hagenau, illetve „von Hagenouwe”: valószínűleg a Reinmar der Al-

te néven is emlegetett Minnesängerről van szó, aki a babenbergi hercegek bécsi udvarában szolgált, és kevéssel a Tristan (e részletének) írása előtt halhatott meg.

4780. királynő: „leitevrouwe”, vagyis szó szerint ’vezérlő úrnő’.

4785. úgy értem, a daláról: von Hagenau más műfajokban is alkotott (pl. fennmaradt egy keresztes háborús indulója); munkásságának e részéről Gottfried kevéssé volt jó véleményel.

4801. Walther von der Vogelweide (kb. 1170 – kb. 1230) a német középkor legkiválóbb lírikusa volt. Költeményeinek java része magyarul is olvasható.

4802. szép magas hangja: az ideális énekhangnak a tenort tartották. Ám a jelen szövegösszefüggésben, női mutató névmással („diu”) ez egyszersmind utalás arra, hogy Gottfried Walthert is nőies költőnek tartja.

4805. orgonál, „organieret”: jelenthet többszólamú éneket és általában muzsikálást is.

4808. Citheron, „Zytherône”: hegység Attikában. Gottfried minden bizonnyal Cythera szigetére gondol, mely Aphrodite kultuszhelye volt.

4811. ő, „diust”: természetesen Walther; palotahölgy: a „kameraerin” általában komornát, szobalányt jelent, itt azonban inkább a női udvartartás vezetőjéről van szó.

4817. mindig csak úgy daloljanak: Gottfried a „csalogányok” boldog szerelmi költészetét üres lelkendezésnek, a keserű szerelmet pedig éppily tartalmatlan siránkozásnak tekinti.

4835. ékesszóló: a német szó olvasatai eltérnek. Bechstein a „redegaerber”, Ranke a „rederich” alakot fogadja el; ez utóbbi lehet ’fecsegő, kotnyeles ember’ is.

4841. sok ékesen beszélő: az ímént felidézett költőkről van szó. Gottfried viselkedését e helyütt Rüdiger Krohn „afektált szerénységnek” nevezi.

4866. kilencszeres trón: utalás a kilenc Múzsára.

4871. Camén, „Camene”, lat. Camoenae: itáliai istennők, akiket azonosítottak a Múzsákkal.

4872. Szirén: utalás a szirének csábító énekére, melynek a monda szerint a hajósok nem tudtak ellenállni.

4897. az Igaz Helikon, „der wære Elicon”: a mennyország. Az alább követke-

zõ sorokban Gottfried a már exponált és invokált Helikon pogány képzetét keresztény elemekkel szövi át.

4903. gemma, „gimme”: jelenthetett általában csiszolt drágakövet vagy köves ékszert is.

4904. ők: nyilván nem a szavak, hanem az „igaz” Camoenák, vagyis az angyalok.

4921. lóhere: pázsitnak ültették.

4931. sokan így tettek: az ironikus célzás a nemrég említett Heinrich von Veldekére vonatkozik, aki eposzában részletekbe menően leírja, hogyan készíti el a kovácsisten Aeneas fegyverzetét.

4942. vadkan: gyakori címerállat volt, az erő és a harciasság jelképének számított.

4946. tüzes nyíl, „viurîne stråle”: Cupido, a szerelemisten attribútuma. Antik eredetű toposz. A sisakdísz fontos szerepet játszott a lovagi emblematikában. Korabeli német neve „zimier”, melyből a magyar „címer” szó is származik.

4950. Cassandra: utalás a francia Trója-regényre (XII. szd. 2. fele) vagy annak középfelnémet átdolgozására (XIII. szd. eleje).

4953. képesség: Cassandrárt a középkorban a szabás-varrás művészeinek tekintették.

4967. vagyon, „guot”: ugyanaz a szó (de most jelző nélkül), melyet fõntebb „kedély-gazdagság”-nak fordítottam. Ezen a helyen visszatér a lovagi eszmény négy kulcsfogalma.

4984. hasonlatos: a csatlósok gyakran hordtak ugyanolyan öltözéket és fegyverzetet, mint uruk. Így csatában az el-lenség nehezebben ismerte fel, ki a vezér.

4987. pást, „rinc”, tkp. ’gyűrű’: sok mindent jelenthet, pl. körben álló ember-sokaságot is; itt leginkább küzdõteret. Azonos a mai sportnyelvben is élõ „ring” szóval.

5013. oltalmazó, „voget”: Tristan addig nem nevezhetõ Parménia urának vagy fejedelmének, míg vissza nem foglalja apja trónját.

5059. apród: „garzun”. Gottfried francia szót használ a német „knappe” helyett.

5062. nem kiálthatom ki: a tusa kikiáltása a herald feladata volt. A kikiáltásra Gottfried ismét francia szakkifejezést használ: „becroiren”. ■ ■ ■

Gottfried von Strassburg († cca. 1210): a *Trisztán és Izolda* legendáján alapuló *Trisztán* című középfel-német udvari románc szerzője. Műve Wagner *Trisztán és Izolda*jának egyik ihletője.

Márton László (Budapest, 1959): író, drámaíró, műfordító, esszéista.